

MORAVSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA OLMOUC

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2014

Lucie Fleischmannová

MORAVSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA OLOMOUC

Ústav společenských a právních věd

Lucie Fleischmannová

Smluvní pokuta v novém občanském zákoníku

Contractual Penalty in the New Civil Code

Bakalářská práce

Mgr. Lucie Piechowiczová

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené informační zdroje.

V Olomouci dne

podpis

Děkuji Mgr. Lucii Piechowiczové za odborné vedení bakalářské práce. Dále děkuji Mgr. Vendule Majorové za poskytnutí potřebných informací při tvorbě bakalářské práce a možnost nahlédnutí do praxe.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

SP	- smluvní pokuta
NOZ	- zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění
OZ	- zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
ObZ	- zákoně č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
NS	- Nejvyšší soud České republiky
NSS	- Nejvyšší správní soud České republiky

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 OBECNÉ ZÁSADY SOUKROMÉHO PRÁVA	9
1.1 Zásada autonomie vůle.....	9
1.2 Zásada rovnosti subjektů.....	10
1.3 Zásada ochrany dobré víry.....	11
2 INSTITUT SMLUVNÍ POKUTY V OBČANSKÉM PRÁVU.....	12
2.1 Pojem smluvní pokuty v občanském právu.....	12
2.2 Zajištění dluhu versus utvrzení dluhu.....	13
2.3 Funkce smluvní pokuty.....	14
2.3.1 Preventivní funkce smluvní pokuty.....	14
2.3.2 Uhrazovací funkce smluvní pokuty.....	15
2.3.3 Sankční funkce smluvní pokuty.....	15
2.4 Formální a obsahové náležitosti smluvní pokuty.....	16
2.4.1 Forma smluvní pokuty.....	16
2.4.2 Obsahové náležitosti smluvní pokuty.....	18
2.5 Splatnost smluvní pokuty.....	19
2.6 Promlčení smluvní pokuty.....	20
3 VÝŠE SMLUVNÍ POKUTY A ZPŮSOBY JEJÍHO URČENÍ.....	22
3.1 Způsob stanovení výše smluvní pokuty.....	22
3.2 Přiměřenost/ nepřiměřenost smluvní pokuty.....	23
3.3 Nepřiměřenost smluvní pokuty závislá na době prodlení.....	25
4 MODERACE SMLUVNÍ POKUTY	26
5 SMLUVNÍ POKUTA VERSUS ÚROK Z PRODLENÍ.....	28
5.1 Možnost souběhu smluvní pokuty a úroku z prodlení.....	29
5.2 Relativní soulad smluvní pokuty a úroku z prodlení.....	29
6 SMLUVNÍ POKUTA VERSUS NÁHRADA ŠKODY	30

7	UJEDNÁNÍ O SMLUVNÍ POKUTĚ V NÁJEMNÍ SMLouvĚ	31
8	PŘECHODNÁ USTANOVENÍ K NOZ.....	33
8.1	Přechodná ustanovení všeobecná.....	33
8.2	Přechodná ustanovení – závazková práva.....	34
8.3	Přechodná ustanovení – lhůty a doby.....	34
8.4	Shrnutí přechodných ustanovení.....	35
9	ROZHODNUTÍ NEJVYŠŠÍHO SOUDU ČR.....	36
9.1	Rozsudek NS ČR ze dne 30. 5. 2007 sp. zn. 33 Odo 438/2005.....	36
	9.1.1 Odůvodnění právní věty.....	36
9.2	Rozsudek NSS ČR ze dne 13. 3. 2009, sp. zn. 5 Afs 48/2008-79.....	38
	9.2.1 Odůvodnění právní věty.....	38
9.3	Rozsudek NS ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 32 Cdo 3622/2011.....	39
	9.3.1 Odůvodnění právní věty.....	39
	ZÁVĚR	41
	ANOTACE	43
	PŘÍLOHA Č. 1.....	45
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	46
	SEZNAM PŘÍLOH.....	48

ÚVOD

Jelikož na téma smluvní pokuta bylo napsáno již mnoho prací, pro svou bakalářskou práci jsem tohle téma zkonkretizovala na nově vzniklou úpravu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění od 1. 1. 2014. Důvodem, který mě vedl k výběru tohoto tématu, je komparace úpravy NOZ s dřívějším občanským a obchodním zákoníkem a poukázáním na rozdílná pojetí.

Se smluvní pokutou jako institutem utvrzení závazku se můžeme v průběhu našeho života často setkávat. Díky své hlavní funkci působí právně i psychologicky na dlužníka proto, aby splnil svůj závazek či povinnost a zároveň posiluje stranu věřitele vůči dlužníkovi. Smluvní pokuta se dotýká jak občanskoprávních vztahů, tak i vztahů mezi podnikateli díky své univerzálnosti. Díky tomu, že platební morálka (převážně u podnikatelů) je založena na nedodržování termínů či pozdních platbách, dochází k její častější realizaci. Je to velmi rozšířený institut, často se s ním setkáváme v mnoha smlouvách. Realizace tohoto institutu však není vždy bezproblémová, což může naznačovat častý nesoulad jednotlivých soudů mezi sebou i s právní teorií.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části se budu nejprve zabývat obecnými zásadami v soukromém právu, jichž je zapotřebí představit. Dále jsem se zaměřila na vysvětlení pojmu smluvní pokuty, zmíněné jsou i funkce, obsahové náležitosti, výše smluvní pokuty a její moderace. Následuje část srovnávající smluvní pokutu s náhradou škody a úroky z prodlení. Konec mé teoretické části jsem věnovala přechodným ustanovením, která je potřeba zmínit v rámci aktuální platnosti a účinnosti Nového občanského zákoníku. V praktické části se budu snažit popsat jednotlivá rozhodnutí soudů týkající se smluvní pokuty. Během realizace mé bakalářské práce jsem absolvovala konzultace s advokátkou Mgr. Vendulou Majorovou, která mi byla velmi nápomocná v oblasti získávání potřebných informací ohledně nové právní úpravy a poskytla mi náhled do praktického uplatnění.

Cílem této bakalářské práce je uvedení rozdílů v úpravě smluvní pokuty mezi zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění, zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a zákonem č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník pomocí metody komparace.

1 Obecné zásady soukromého práva

Právní zásady neboli principy, které jsou uvedené v právním řádu, představují určitá obecná pravidla, podle kterých bychom se měli řídit, jelikož jsou považovány za zásady spravedlnosti. Mluvíme o nich jako o zásadách stabilních či stálých, které nejsou schopny působit samostatně, jen ve spojení s právními předpisy. Mezi dvě základní zásady soukromého práva patří zásada autonomie vůle, zásada rovnosti a zásady s nimi spjaté. Subjekty mají možnost uzavírat smluvní vztahy podle jejich vlastní vůle, avšak musí dodržovat pouze to, co je zákonem dovoleno. Pokud tedy uzavřou smlouvu, je dáno zákonem, že tato smlouva musí být dodržena. Strany ve smluvním vztahu by si měly být rovny, a pokud tomu tak není, je v tomto případě slabší strana chráněna zákonem. Tyto vybrané zásady patří mezi nejdůležitější a stěžejní zásady soukromého práva, velmi úzce se váží k institutu SP. Tyto zásady jsem si vybrala z toho důvodu, protože mají všechny určité znaky, které by měly být dodržovány, pokud dojde mezi subjekty k uzavření smluvního vztahu.

1.1 Zásada autonomie vůle

Zásada autonomie vůle neboli individuální autonomie je odrazem lidské svobody v oblasti soukromého práva. Bývá uváděna jako „*možnost soukromoprávních subjektů utvářet soukromoprávní vztahy podle jejich svobodné vůle.*“¹ Tato zásada vyjadřuje několik možností, jak mohou fyzické či právnické osoby uzavírat soukromoprávní vztahy podle své vlastní vůle. Při realizaci této zásady je předpokládáno volní jednání, tedy jednání právní. NOZ upřednostňuje autonomii subjektů (§ 3 odst. 2 písm. a), kdežto OZ se více stavěl k zásadě rovnosti účastníků (§ 2 odst. 2). Zásada autonomie vůle se může v soukromém právu projevovat různě. Může jít např. o autonomii vlastnickou, která říká, že každý má právo vlastnit majetek a brát z něj užitky. Dále se může jednat o autonomii smluvní představující volnost při uzavírání smluv, při určení formy dané smlouvy, při výběru druhé smluvní strany či volnost při výběru smluvního typu.

¹ HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 71.

Se zásadou autonomie vůle velmi úzce souvisí zásada „vše je dovoleno, co není zákonem zakázáno“. Vyjadřuje hranice dovoleného a nedovoleného chování. Nezajišťuje soukromoprávním subjektům žádnou svobodu, jelikož určité zákonné zákazy mohou autonomní jednání omezovat. Chování, které není zakázáno, je dovoleno pouze fyzickým a právníckým osobám jakožto soukromoprávním subjektům.

Další zásadou úzce související s autonomií vůle je zásada „pacta sunt servanda“, která nám říká, že uzavřené smlouvy mají být dodržovány, z čehož vyplývá, že nedodržení smlouvy je protiprávní jednání a z tohoto důvodu následuje určitá sankce. Existuje však i možnost odstoupení od smlouvy. Např. odstoupení od smluv o poskytování služeb podle § 1823 NOZ je možno odstoupit v případě, pokud podá spotřebitel žádost o odstoupení v textové podobě.

Následující zásada, která je také úzce spjata s autonomií vůle, je zásada dispozitivnosti, o které můžeme hovořit jak v rámci soukromého práva, tak i v rámci práva veřejného. Dispozitivnost můžeme chápat jako volnost subjektů upravovat si práva a povinnosti bez ohlížení se na předpisy zákona. Dispozitivní normy jsou takové, od kterých se mohou smluvní strany odchýlit, kdežto od kogentních norem není možné se odchýlit. NOZ pro odlišení dispozitivních a kogentních norem uplatňuje dvě kritéria.² První kritérium stanoví dispozitivnost v případě, nezakazuje-li to zákon výslovně. Druhý koncept zakazuje ujednání, které porušuje dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo postavení osob a právo na ochranu osobnosti.

1.2 Zásada rovnosti subjektů

Zásada rovnosti subjektů nám říká, že v soukromém právu není jednostranná možnost jinému ukládat povinnosti, ani převést na druhého nějaké právo. Pokud dojde mezi subjekty soukromoprávních vztahů ke sporu, není žádná strana oprávněna o něm rozhodnout; tuto možnost má pouze příslušný soud. Z této zásady jasně vyplývá, že nemůže být nikdo soudcem ve své vlastní věci.

² Srov. ELIÁŠ, K.; HAVEL, B. Osnova občanského zákoníku. *Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 16-17.

S touto zásadou úzce souvisí zásada ochrany slabší smluvní strany. Představuje zásadu, která se vztahuje na svobodu i na rovnost. Tato zásada se projevuje zejména v úpravě spotřebitelských smluv, jelikož v těchto smlouvách je za slabší stranu považován spotřebitel, který při uzavírání smluv nejedná v rámci podnikatelské či obchodní činnosti. Druhou stranu tvoří dodavatel, který na rozdíl od spotřebitele jedná v rámci své podnikatelské činnosti. Nerovnost výchozích pozic však může způsobovat i nerovnost ve výsledcích. Účelem této zásady je dosáhnout rovnováhy mezi stranami tím, že budou vyrovnány např. informační, ekonomické a další rozdíly. „*Aby bylo dosaženo rovnosti jako cíle, je nutno nerovnost výchozích pozic korigovat stejně nerovnou úpravou prostředků (práv a povinností)*.“³ Znamená to, že zákon se snaží tyto slabší strany ochránit tak, že jim ukládá určitá práva, od kterých není možné se v rámci spotřebitelské smlouvy odchýlit.

1.3 Zásada ochrany dobré víry

Další velmi důležitá zásada v rámci SP se týká ochrany dobré víry. Spočívá v tom, že nemá být poškozen ten, kdo jednal v oprávněné dobré víře, když někdo z určitých důvodů důvěřuje v to, že po právu jedná někdo jiný. Jako příklad si zde můžeme uvést ukončení zastoupení, kde se ochrana dobré víry projevuje takovým způsobem, že do doby, kdy není zmocněnci známé odvolání plné moci, mají jeho právní úkony takové účinky, jako kdyby plná moc stále trvala. Stejného jednání se však nemůže dovolávat ten, kdo musel vědět či věděl o tomto odvolání plné moci.

³ HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 77.

2 Institut smluvní pokuty v občanském právu

2.1 Pojem smluvní pokuty v občanském právu

SP je právní institut, který je upravený v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění. Před účinností NOZ, tj. do 31. 12. 2013, byla SP upravena v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a v zákoně 513/1991 Sb., obchodní zákoník. SP, jak vyplývá ze slovního spojení, je složena ze slova „smlouva“, která patří mezi základní institucionální pilíře soukromého práva.⁴ Naproti tomu slovo „pokuta“ se primárně vyskytuje v osnovách práva veřejného jako „porušení právním předpisem stanovené povinnosti.“⁵

SP lze chápat jako závazkový vztah, který je uzavřený mezi dlužníkem a věřitelem. K charakteristikám „smluvně - pokutového“ závazkového vztahu patří zejména fakt, že se jedná o vedlejší závazkový vztah (vztah, který vznikne nesplněním závazku a tím dojde k porušení práva). Ve vedlejších závazkovém vztahu se na jedné straně nachází dlužník či více dlužníků, na opačné straně jeden či více věřitelů a všechny tyto osoby jsou součástí hlavního závazkového vztahu i vedlejšího (smluvně - pokutového) vztahu. Ustálená judikatura NS ČR uvádí, že „*sjednání smluvní pokuty a její výše je zásadně věcí vzájemné dohody stran.*“⁶

V zákoně je uvedeno, že osoby uzavírající tento utvrzovací právní vztah, jsou označené jako účastníci⁷ (účastník porušující povinnost a účastník kompetentní) či věřitel a dlužník. Problémem při označování subjektů „účastníci“ může být fakt, že ne vždy má utvrzovací povinnost SP podobu dluhu v souvislosti s plněním, které má přinést. Pro tento případ je namíste označení věřitel – dlužník, ale protože utvrzení povinnosti může mít jinou podobu než dluh, nemusí být vždy pojem „dlužník“ reálný.

⁴ Srov. HURDÍK, Jan. *Institucionální pilíře soukromého práva*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 119.

⁵ TINTĚRA, Tomáš. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012. s. 11.

⁶ Rozsudek NS ČR ze dne 26. 7. 2010, sp. zn. 33 Cdo 489/2009.

⁷ Srov. § 1, § 18 a § 19 OSŘ.

Za dluh dle NOZ je považována „subjektivní povinnost dlužníka (povinného v daném závazkově - právním vztahu) poskytnout věřiteli (oprávněnému v témže závazkově - právním vztahu) plnění, jak bylo mezi stranami ujednáno.“⁸

S účinností NOZ dochází také ke zpřesnění pojmů dluh a závazek, kdy je tento pojem synonymem pro závazkový právní vztah. U uznání dluhu dle NOZ se nejedná o utvrzení závazku, avšak o utvrzení dluhu, což udává ustanovení § 2053 a ustanovení § 2054 NOZ. SP jde dle NOZ označovat jako „utvrzení dluhu“ i „utvrzení závazku“.

2.2 Zajištění dluhu versus utvrzení dluhu

Podle nové právní úpravy dochází k velké změně. V NOZ je SP zařazena mezi *utvrzení dluhu*, naproti tomu v dřívější právní úpravě (OZ) byla uváděna jako způsob zajištění závazku. Rozdíl tkví v tom, že v případě utvrzení dluhu nemá věřitel možnost, za předpokladu nesplnění dlužníkovy povinnosti, uspokojit svoji pohledávku z jiného zajištěného závazku. Naproti tomu podle OZ zajištění dluhu tuhle možnost věřiteli dávalo.

Mezi utvrzení dluhu podle NOZ patří tedy SP či uznání dluhu. Podle dřívější právní úpravy se zajištění dluhu pojilo se zástavním právem, ručením, zadržovacím právem, atd.

Rozdíl mezi zajištěním a utvrzením dluhu však nespočívá pouze v tom, jestli má věřitel možnost se v případě nesplnění povinnosti dlužníka obohatit pohledávkou z jiného majetku. Další otázkou zůstává, pokud existuje více dluhů stejného dlužníka u téhož věřitele, na úhradu jakého dluhu se započte plnění dlužníka. Tato otázka je objasněna v ustanovení § 1933 odst. 1 NOZ, které uvádí, že „*Je-li dlužník dlužen z několika závazků k plnění stejného druhu a neurčí-li při plnění, na který dluh plní, započte se plnění nejprve na závazek, o jehož splnění věřitel dlužníka již upomenul, jinak na závazek nejméně zajištěný. Při stejné míře zajištění několika závazků se plnění započte nejprve na závazek nejdříve splatný.*“ Z tohoto ustanovení jasně vyplývá rozdíl mezi zajištěním a utvrzením dluhu. Vysvětlením je, že pokud bude mít dlužník

⁸ ELIÁŠ, Karel. TÉGL, Petr. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008, s. 1403.

u věřitele dva či více peněžitých závazků, z toho jeden bude např. zajištěn ručením a druhý bude utvrzen SP, dlužníkovu plnění bude započato závazkem utvrzeným SP, jelikož se jedná o dluh nezajištěný, nýbrž utvrzený.

2.3 Funkce smluvní pokuty

SP jako utvrzovací institut zastává v právu několik funkcí, které plní. Podle konstantní judikatury NS ČR ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 33 Odo 438/2005 plní tři základní funkce. Jedná se o funkci preventivní, uhrazovací a sankční.⁹

2.3.1 Preventivní funkce smluvní pokuty

Preventivní funkce SP má za úkol motivovat zavázaného ke splnění utvrzované povinnosti, neboť se tímto včasným a řádným plněním vyhne placení SP.¹⁰ Tato funkce nastupuje v okamžiku, jakmile dojde ke sjednání SP. Síla preventivní funkce je do určité míry ovlivněna výší SP, tedy předpokladem sankce, která dlužníkovi nastane, pokud povinnost nesplní. *„Jelikož jde o smluvní ujednání a i smluvní pokutou utvrzovaná povinnost má smluvní základ, je při kontraktaci smluvní pokuty samotné vyjádření vůle jedné či obou ze stran zajistit smluvní pokutou konkrétní povinnost zpravidla vyjádřením zvláštního zájmu na včasném a řádném splnění této smluvně převzaté povinnosti“.*¹¹ Jestliže nastane situace, že jedna strana má takové úmysly, které neodpovídají zájmům strany druhé, může vhodně nastavená sankce za porušení povinností tento úmysl natolik zkomplikovat, že bude dosaženo základní zásady *„pacta sunt servanda“*. *„Preventivní působení se může také uplatnit v situaci, jejíž výskyt smluvní strany neočekávaly, ale např. vývojem času a trhu se závazkový vztah stal méně výhodným a jedna ze stran může začít kalkulovat s tím, že nedodržení povinnosti by pro ni za stávajících, modifikovaných podmínek, mohlo být ekonomicky výhodnější, kdyby nebylo ujednání o smluvní pokutě“.*¹²

⁹ Rozsudek NS ČR ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 33 Odo 438/2005.

¹⁰ Rozsudek NS ČR ze dne 26. 7. 2010, sp. zn. 33 Cdo 498/2009.

¹¹ TINTĚRA, Tomáš. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012. s. 17.

¹² PATĚK, Daniel. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2006. ix, s. 115.

2.3.2 Uhrazovací funkce smluvní pokuty

Zatímco preventivní funkce má velký význam v roli hrozby, kterou předpokládá při nesplnění závazku, uhrazovací funkce SP představuje hlavní souvislost s náhradou škody. Pokud dojde ke vzniku škody, pak SP představuje „paušalizovanou náhradu škody“¹³ oprávněné osobě, když její placení nesouvisí se vznikem skutečné škody. V tomto případě plní SP funkci reparační. Výši SP stanovuje ta strana, která by mohla být poškozena, na základě újmy hrozící při nesplnění přesně specifikovaných povinností. Význam této funkce je do jisté míry relevantní v případě, pokud nastane situace nesplnění povinnosti dlužníka z důvodu jeho insolventnosti. V tomto případě jde jen těžko předpokládat bezproblémové splnění SP. *„Pojem smluvní pokuty jen jako jiného způsobu náhrady škody je typické pro anglické závazkové právo, které jinak ujednání smluvní pokuty s penálními prvky pokládá za ujednání nevynutitelné“*.¹⁴

2.3.3 Sankční funkce smluvní pokuty

Sankční funkce SP se liší od dvou předchozích v tom, že nemá za úkol působit na osobu povinnou tak, aby splnila povinnosti vyplývající ze závazku řádně a včas. Jejím úkolem je potrestat povinnou osobu, udělit jí sankci za řádné a včasné nesplnění předem stanoveného závazku (tzn. účastníka, který poruší smluvní povinnost, stíhá nepříznivým následkem v podobě vzniku další povinnosti zaplatit peněžitou částku ve sjednané výši). Dle ustanovení § 2048 NOZ platí, že SP může být sjednána i jako nepeněžitě plnění. V tomto případě lze např. sjednat úhradu SP „v naturáliích“, *„kdy jedna ze stran poskytne zboží, které vyrábí z titulu smluvní pokuty“*.¹⁵ Může být brána v úvahu pouze v případě, je-li výše SP stanovena tím způsobem, že značně přesahuje případnou újmu.

¹³ TINTĚRA, Tomáš. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012. s. 17.

¹⁴ McKENDRICK, Ewan. *Contract Law*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009, s. 348-355

¹⁵ [online]. [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <http://www.kuceralegal.cz/news-12-239>

2.4 Formální a obsahové náležitosti smluvní pokuty

2.4.1 Forma smluvní pokuty

Platné znění NOZ říká, že forma ujednání SP není stanovena a nemusí být sjednána písemně. Dle ustanovení § 559 NOZ platí, že *„každý má právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě formy omezen ujednáním nebo zákonem“*.

Dalo by se říci, že změna sjednávání SP v NOZ nepřináší zlepšení, jelikož volba libovolné formy právního jednání s sebou přináší určitá rizika. Jedním z těchto rizik může být situace, kdy bude SP sjednána ústně, avšak jakmile dojde k termínu včasného a řádného plnění a tento závazek nebude dlužníkem splněn, věřitel bude mít toto ujednání velmi obtížné prokázat. Pro tuto situaci by byla vhodná přítomnost svědků, kteří by sjednání mohli potvrdit či dosvědčit. V případě, že na místě ústního sjednání SP nebudou přítomni svědkové, je tato forma velmi neefektivní (problémy v případě řízení u soudu a usnesení tzv. důkazního břemene). Dle právní úpravy OZ platilo, že SP musela být sjednána písemnou formou (§ 544 odst. 2 OZ). Pokud tedy nastane situace, že SP není sjednána v písemné formě, protože účastníkům závazkového vztahu více vyhovuje ústní forma, je potřeba za všech okolností vytvořit hmotný podklad k dosažení platného ujednání o SP.

Pokud jde o změnu či zrušení SP, NOZ se přiklání ke známému řešení podle ustanovení § 272 odst. 2 ObZ, avšak obsahuje i zvláštní ustanovení v § 1906 NOZ, podle něhož vyžaduje ujednání o novaci písemnou formu pouze tehdy, byl-li i původní závazek sjednán písemnou formou. Naproti tomu právní úprava OZ udávala v ustanovení § 40 odst. 2, že uzavřená SP je zrušitelná pouze písemně. Jiná situace však nastala v případě, pokud byl tento problém řešen použitím ObZ. Jak bylo uvedeno v ustanovení § 272 odst. 2 ObZ, povinnost písemné formy zrušení či změny smlouvy záviselo pouze na předchozí dohodě obou stran. Z tohoto tvrzení vyplývalo, že písemně sjednaná forma SP mohla být zrušena či změněna i ústní formou.

Ze samotného názvu SP je jasné, že tato forma utvrzení závazku bude muset být smluvně sjednána. Jednání o SP je právní jednání, proto musí splňovat všechny náležitosti

vlastnosti právního jednání.¹⁶ SP nemůže vzniknout jednostranným právním ujednáním, nýbrž se musí jednat o právní úkon dvoustranný, jelikož se na každé straně může vyskytovat jedna či více osob.¹⁷ Pokud má být právní úkon učiněn v písemné formě a vykazovat známky platnosti, vyžaduje ustálená soudní judikatura existenci podpisu a písemnosti. „*Písemná forma právního úkonu předpokládá existenci dvou náležitostí: písemnosti a podpisu, přičemž písemný projev je platný až od podpisu jednající osoby, který na rozdíl od textu písemnosti musí být zásadně vlastnoruční. Možnost nahrazení podpisu mechanickými prostředky (například razítkem, faksimile, reprodukcí podpisu na tiskopise) přichází v úvahu pouze tam, kde je to v občanskoprávním styku – posuzováno objektivně.*“¹⁸ Konstantní judikatura NS ČR uvádí v rozsudku sp. zn. 33 Odo 457/2004 ze dne 19. května 2005, že jestliže je uveden závazek dlužníka zaplatit v případě nesplnění dluhu SP v jeho jednostranném písemném uznání dluhu, nenabývá SP platnosti v případě, že věřitel přijal tento závazek dlužníka konkludentním nebo ústním projevem vůle. Melzer uvádí ve svém díle tři důvody, které udávají, že by měl právní předpis stanovit pro právní úkon určitou formu. Jedním z důvodů je potřeba ochrany před unáhleným či neuváženým zavázáním se, dále pro důkazní funkci jednání v případě, kdy je smlouva podkladem pro registrační návrh. Poslední důvod se vztahuje k případu, kdy je potřeba zajistit právní styk ve veřejném zájmu nebo v zájmu třetích osob a tvorba jasných vztahů.¹⁹

Ujednání o SP se vykytuje ve dvou formách. V prvním případě může být samostatné (při ujednání smlouvy ústní dohodou) a v případě druhém může být součástí tzv. primární smlouvy, ve které je uvedeno jako její část. Ve znění zákonů není uvedeno, která z těchto forem je upřednostňována, proto jsou si obě formy rovny. Z praktického hlediska je však častějším způsobem ujednání v rámci jedné smlouvy.

¹⁶ Srov. OZ, § 34.

¹⁷ Srov. sdělení vyskytující se na fakturách vystavených jednou stranou nemající podklad v jednání mezi stranami, že v případě prodlení bude účtována různě označená smluvní pokuta ve stanovené výši.

¹⁸ Usnesení NS ČR ze dne 10. ledna 2001, sp. zn. 25 Cdo 176/99.

¹⁹ MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2009. 218 s.

2.4.2 Obsahové náležitosti smluvní pokuty

Ustálená judikatura NS ČR ze dne 26. 7. 2010, sp. zn. 33 Cdo 498/2009 uvádí, že „*Smluvní pokutu si mohou sjednat pouze smluvní strany pro případ porušení povinnosti vyplývající z jimi uzavřené smlouvy.*“

Z ujednání o SP musí být dostatečně určité, za porušení jaké povinnosti je nutno tento dluh zaplatit. Povinnost utvrzená SP musí být dostatečně přesná, jelikož konstantní výklad judikatury NS ČR ze dne 24. 1. 2007, sp. zn. 22 Odo 403/2005 často posuzuje jednání SP za neplatné z důvodu její neurčitosti či nedostatečně specifikované povinnosti, na kterou je vázána.²⁰ Ustálenou judikaturou NS ČR ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1526/2009 byly tímto zamítnuty požadavky na uhrazení SP, jelikož byla porušena povinnost, která byla ve smlouvě upřesněna jako „*porušení závazku*“.²¹ V závazkových vztazích je význam slovního výroku „*porušení závazku*“ vždy jiný, jelikož závisí na určitých zájmech účastníků závazkového vztahu v rámci dodržení závazku. Může nastat případ, kdy pro první účastníky závazkového vztahu není toto porušení závazné, kdežto pro jiné účastníky je, jelikož jsou ovlivněni navazujícími smluvními vztahy. Z toho vyplývá, že povinnost může být zákonná či smluvní, ale musí být součástí ujednání o SP.²²

SP lze utvrdit pouze platně existující smluvní povinností.²³ Jestliže neexistuje povinnost, na kterou se má z důvodu jejího porušení vztahovat SP, pak je nemožné ji porušit, protože nelze porušit povinnost, která neexistuje. Dle zákonné úpravy o SP je nepřípustné, aby byla sjednána pro jiný případ, než pro porušení smluvní povinnosti, což vyplývá z ustanovení § 2048 NOZ.

SP mohou sjednat pouze osoby v postavení věřitel – dlužník hlavního (smluvní pokutou utvrzovaného) závazku.²⁴ Kdyby nastala situace, že k zaplacení SP by byla zavázána osoba, která není smluvní stranou, NOZ uvádí, že „*nereflektování tohoto požadavku pro uzavírání smluvní pokuty vede často k neplatným smluvním pokutám*

²⁰ Srov. Rozsudek NS ČR ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1526/2009 a následně v rozsudku NS ČR ze dne 24. 1. 2007, sp. zn. 33 Odo 403/2005.

²¹ Rozsudek NS ČR ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1526/2009.

²² Usnesení NS ČR ze dne 22. 10. 2009, sp. zn. 23 Cdo 3147/2009.

²³ Usnesení NS ČR ze dne 22. 10. 2009, sp. zn. 23 Cdo 3147/2009.

²⁴ Rozsudek NS ze dne 26. 7. 2010, sp. zn. 33 Cdo 498/2009.

*v situacích, kdy je smluvní pokuta zahrnuta do smlouvy, kterou je upravována otázka, že jedna ze smluvních stran uzavře smlouvu s nějakou odlišnou osobou, například smluvní pokuta vtělená do zprostředkovatelské smlouvy a sankcionující povinnost zájemce uzavřít s osobou XY kupní smlouvu na uvedenou nemovitost.*²⁵

V případě, kdy se zaváže osoba k zaplacení SP ve prospěch určené třetí osoby, mělo by být možné použít ustanovení o smlouvě ve prospěch třetích osob. Situace může být i obrácená, kdy se osoba zaváže zaplatit SP, pokud svoji povinnost poruší třetí osoba. V souvislosti s obsahovými náležitostmi SP je možné zmínit se i o negativním náhledu konstantní judikatury, kdy rozhodnutí NS ČR ze dne 10. ledna 2011 sp. zn. 23 Cdo 2575/2010 udává, že vznik práva na SP nabývá při splnění dvou podmínek. V režimu NOZ by již k takovému závěru nemělo dojít.

2.5 Splatnost smluvní pokuty

Ke splatnosti SP zákon přímo neobsahuje určitá ustanovení. Z tohoto důvodu je tedy vhodné, aby se již v ujednání o SP strany dohodly o její splatnosti, která nastane z důvodu porušení utvrzené povinnosti.

S platností NOZ však přišla méně jasnější formulace oproti dřívější právní úpravě. V případě, že si strany neujednají žádnou dohodu o splatnosti SP, má věřitel právo požadovat plnění ihned a „bez zbytečného odkladu“.²⁶

V době platnosti dřívější právní úpravy, kdy smluvní ujednání žádnou dohodu o splatnosti SP neobsahovalo, se tedy postupovalo dle ustanovení § 563 OZ uvádějící: „*Není-li doba splnění dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, je dlužník povinen splnit dluh prvního dne poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán.*“ Z tohoto ustanovení tedy plynulo, že SP se stala platnou až následující den poté, kdy věřitel vydal výzvu k jejímu zaplacení.

Složitějším případem ohledně splatnosti je situace, kdy SP představuje plnění za určitou časovou jednotku. K této situaci vyslovil názor NS ČR ve znění, že „*smluvní pokuta, která byla sjednána za prodlení s placením peněžitého závazku procentní*

²⁵ TINTĚRA, Tomáš. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012. s. 29.

²⁶ tamtéž

*částkou za každý den prodlení, není příslušenstvím pohledávky. U tohoto způsobu sjednání SP nárok na její zaplacení vzniká samostatně a je splatný každým dalším dnem prodlení, a to až do doby poskytnutí řádného plnění.*²⁷ Tato věc vyplývá i z ustanovení § 513 NOZ.

2.6 Promlčení smluvní pokuty

Na začátek je potřeba uvést, co to promlčení znamená. Jedná se o situaci, kdy nedojde k vykonání práva v zákonem stanovené době. Pokud dojde k promlčení, neznamená to však, že právo zaniká, nýbrž se pouze oslabuje možnost jeho úspěšného vymáhání. Podle ustanovení § 629 NOZ promlčecí lhůta trvá tři roky. Stejně tak tomu bylo v dřívější právní úpravě v ustanovení § 101 OZ. Avšak podle ustanovení § 397 ObZ, po dobu jeho platnosti, činila promlčecí lhůta čtyři roky.

V otázce dispozitivnosti nastala oproti dřívější právní úpravě malá změna. Podle NOZ mají strany právního vztahu možnost podle ustanovení § 630 NOZ dohodnutí kratší promlčecí lhůty v minimální délce trvání jeden rok i delší promlčecí lhůty, avšak v maximální délce trvání patnáct let. Dříve byly právní úpravy dle OZ založeny na přísné kogentnosti, proto strany právního vztahu neměly možnost ujednání.

Nejasnosti v rámci promlčení nastávají, pokud je položena otázka, kdy začíná běžet promlčecí lhůta, zda je to v den splatnosti či dnem následujícím po splatnosti dluhu. Na tuhle otázku nepřináší mnoho autorů odpovědi, avšak ustálená judikatura NS ČR a velký akademický komentář uvádějí shodný názor, že „pro obecnou tříletou promlčecí lhůtu platí, že začíná běžet ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé, to znamená, kdy poprvé mohla být důvodně podána žaloba u soudu. Zpravidla to bude v den následující po dni splatnosti pohledávky.“²⁸

NOZ v rámci počátku promlčecí lhůty uvádí v ustanovení § 619 odst. 1, že „jedná-li se o právo vymahatelné u orgánu veřejné moci, počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy mohlo být právo uplatněno poprvé.“ Toto vymezení souhlasí s tvrzením dřívější právní úpravy. Naproti tomu uvádí NOZ v ustanovení § 1969, že věřitel může

²⁷ Usnesení NS ČR ze dne 26. 10. 2010, sp. zn. 20 Cdo 4656/2008.

²⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008, str. 423.

po dlužníkovi vymáhat jeho dluh okamžikem, kdy je dlužník v prodlení, avšak prodlení nastává až dnem následujícím po splatnosti, jelikož v tento den sice vzniká dlužníkovi povinnost uhradit dluh, ale stále může tento den využít k zaplacení. Závěrem tedy může být řečeno, že rozhodný pro začátek běhu promlčecí lhůty je den, kdy vznikne dlužníkovi povinnost splnit dluh, tedy den splatnosti.

3 Výše smluvní pokuty a způsoby jejího určení

V rámci ujednání o SP je podle právního předpisu nutné stanovit její výši nebo určit způsob jejího stanovení. Přesný postup, kterým můžeme stanovit maximální SP, nenajdeme v NOZ, ani v OZ. Ustanovení § 2048 NOZ však nyní výslovně stanovuje, že SP může být ujednána i ve formě nepeněžitého plnění. „*Ujednají-li strany pro případ porušení smlouvené povinnosti smluvní pokutu v určité výši nebo způsob, jak se výše smluvní pokuty určí, může věřitel požadovat smluvní pokutu bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda. Smluvní pokuta může být ujednána i v jiném plnění než peněžitém.*“ Naproti tomu z právní úpravy OZ nebylo jasné, zda může být SP ujednána jiným způsobem, než peněžitým plněním, avšak v komentáři je uvedeno, že pokud je SP svobodné ujednání mezi dvěma stranami, potom není důvod neuzavřít dohodu, která udává, že plnění SP bude v nepeněžitě formě. „*V tomto případě je však vzhledem k nutnosti určení výše pokuty doporučováno ocenit toto naturální plnění v penězích.*“²⁹ Závěrem lze tedy konstatovat, že právní předpisy jsou v NOZ přijatelnější, jelikož nezáleží na tom, zda je plnění vyplývající z uzavřené SP v peněžitě či nepeněžitě formě, ale je důležité, aby bylo řádně a včas splněno.

3.1 Způsob stanovení výše smluvní pokuty

V ustanovení zákona se objevují dva způsoby, kterými lze stanovit výši SP. V ujednání o uzavření SP musí být jasně daná její výše či způsob jejího stanovení. První způsob vychází z předpokladu, že dojde ke stanovení přesné peněžitě částky před samotným uzavřením dohody (SP). Tato peněžitá částka může mít dvě podoby. První podobou je určitá peněžitá suma, druhou podobou je procentní podíl z celkové ceny.

Druhý způsob stanovující výši SP je závislý na určitých okolnostech, které jsou pro účastníky smluvního vztahu podstatné, avšak hodnoty těchto okolností nejsou v době uzavření SP zcela známé.

²⁹ ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, a. s. 2008, str. 1565

Dle ustanovení § 2048 NOZ není nutné, aby výše SP byla pevně stanovena před uzavřením smlouvy, avšak příkládá nutnost k tomu, aby byl znám „postup“, podle kterého bude porušení SP zajištěno.

Pokud si klademe otázku, jak to funguje v soudní praxi, odpověď je jasná. Soudy nevyžadují, aby byla výše SP stanovena předem, pevně stanovenou peněžitou částkou, ale kladou důraz na fakt, že je nutné znát způsob, kterým bude v případě nesplnění závazku povinnosti zajištěna. Jako příklad uvedu situaci, kdy NS ČR řešil případ, ve kterém smluvní strany v případě „pozdní úhrady faktury“ sjednaly SP ve výši desetiný procenta za každý další den prodlení, avšak nestanovily, z jaké částky má být pokuta odvozena. Soud tedy výslovně stanovil jasná kritéria, podle kterých má být výše SP určena: „-nelze přisvědčit odvolacímu soudu, že ujednání o způsobu určení výše smluvní pokuty je neurčité (§ 37 OZ), neboť neurčitost ujednání o smluvní pokutě lze odstranit využitím výkladových pravidel obsažených v ustanovení. § 266 odst. 1 až 4 ObZ, popř. v ustanovení § 35 odst. 2 OZ. Z předmětného ujednání je zřejmé, že základem pro výpočet smluvní pokuty je fakturovaná částka a v případě prodlení se zaplacením pouze části fakturované částky je základem tato část. Tento závěr lze dovést z jazykového vyjádření ujednání o smluvní pokutě i z toho, že takovýto význam by takovému ujednání příkládala osoba, již byl tento úkon určen.“³⁰

Souhlasím s prvním tvrzením stanovit pevně danou peněžitou částkou již před uzavřením. Druhý způsob, který udává stanovení na základě okolností, které se v době uzavření smlouvy ještě neuskutečnily, mi připadá těžko měřitelný a složitý ve stanovení způsobu, který zajistí splnění SP. První způsob je jednodušší, jasnější a snadněji měřitelný.

3.2 Přiměřenost/ nepřiměřenost smluvní pokuty

Jak jsem již zmiňovala výše, NOZ neudává maximální limit pro stanovení výše SP, nebylo tomu ani v dřívější úpravě OZ či ObZ. Výše SP musí být však vždy stanovena v souladu s dobrými mravy.

³⁰ Rozsudek NS ČR ze dne 20. května 2003, sp. zn. 32 Odo 119/2003 a následně v rozsudku NS ČR ze dne 28. listopadu 2007, sp. zn. 32 Odo 1085/2006.

Pojem dobré mravy není v žádném právním ustanovení zakotven, proto ho nemůžeme definovat, avšak můžeme říci, že se jedná o určité společenské či mravní normy, které odpovídají slušnému a poctivému chování.

Tohle obecné tvrzení potvrdil Ústavní soud ČR, který stanovil dobré mravy jako: „*souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.*“³¹

Při posuzování SP soudy nejvíce dbají na to, aby byla v souladu s dobrými mravy. Dále posuzují přiměřenost SP podle kritérií, která si stanoví, jelikož nejsou nikde právně zakotvena a také musejí brát v úvahu všechny funkce, které vykazuje (sankční, preventivní, uhrazovací).³²

V rámci stanovování posuzovacích kritérií se soud neomezil pouze na pozitivní kritéria, avšak stanovil i negativní kritéria, mezi která patří např. majetkové, sociální či osobní poměry povinné osoby.

I přes všechna stanovená kritéria soudy vždy při posuzování přiměřenosti SP rozhodují individuálně, jelikož musí vycházet z okolností, které se vztahují ke konkrétnímu případu.³³

SP, která je sjednaná předem pevně stanovenou peněžitou částkou a několikanásobně převyšuje tuto částku, bude vždy zhodnocena jako nepřiměřená a jelikož není v souladu s dobrými mravy, tak vyhodnocena jako neplatná: „*Smluvní pokuta sjednaná pro případ porušení povinností ze smlouvy o dílo ve výši desetinásobku dohodnuté ceny díla vybočuje z rámce dobrých mravů.*“³⁴

Jestliže považujeme nepřiměřeně vysokou SP za neplatnou, pak tedy musíme považovat i nepřiměřeně nízkou SP za neplatnou. K takové situaci dojde tehdy, pokud se věřitel vzdá nároků na náhradu způsobené škody v době, kdy škoda ještě nevznikla

³¹ Srov. rozsudek NS ČR ze dne 26. 6. 1997 sp. zn. 3 Cdon 69/96; Rozsudek NS ČR ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 473/96; Nález Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97.

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 33 Odo 1779/2006; Rozsudek ze dne 11. 8. 2005, sp. zn. 33 Odo 875/2005.

³³ Srov. rozsudek NS ČR ze dne 27. 11. 2009, 23 Cdo 4038/2007.

³⁴ Rozsudek NS ČR ze dne 11. 8. 2005, sp. zn. 33 Odo 875/2005.

a v budoucnu může nastat. Ujednání o nepřiměřeně nízké SP by mohlo být platné pouze v případě, pokud by obě strany smlouvy mohly dopředu předpokládat vznik a výši náhrady škody. Pokud strany tato fakta nemohou předpokládat, je ujednání o nepřiměřeně nízké SP neplatné.

Souhlasím s tvrzením, které udává, že stanovení výše SP by mělo být v souladu s dobrými mravy, jelikož jen tímto způsobem může věřitel dostat svým náhradám. Je naprosto spravedlivé, že kritéria pro posuzování výše SP nejsou nikde vymezena a jsou stanovována individuálně, podle jednotlivých situací, jelikož každá situace je jiná. Kdyby tomu tak nebylo, mohlo by dojít k poškození jednotlivých stran. Ujednání o nepřiměřeně nízké SP by mělo být neplatné, jelikož si myslím, že předvídání vzniku výše náhrady škody není reálné.

3.3 Nepřiměřenost smluvní pokuty závislá na době prodlení

Pro posuzování SP závislé na době prodlení je možné použít kritéria uvedené v předchozí části, ale s výjimkou toho, že tato kritéria není možné použít na její celkovou výši.³⁵

V takové situaci, která by dovolovala použití kritérií na celkovou výši SP, by docházelo k záměrnému porušování smluvní povinnosti dlužníkem tak dlouho, až by hrozil straně věřitele rozpor výše SP s dobrými mravy.³⁶

Z těchto faktů lze tedy odvodit, že doba, po kterou prodlení trvá, je významným kritériem pro posuzování přiměřenosti výše SP. Naprosto tedy souhlasím s tvrzením, že doba prodlení je významným kritériem pro posuzování přiměřenosti výše SP, jelikož nedochází k omezování práv věřitele.

³⁵ Rozsudek NS ČR ze dne 6.11.2009, sp.zn. 21 Cdo 4430/2007.

³⁶ Tamtéž.

4 Moderace smluvní pokuty

Pojem moderace SP můžeme vysvětlit jako oprávnění soudů ke snížení její výše v případě, že je tato výše příliš vysoká. Do začátku platnosti a účinnosti NOZ byla moderace SP upravena pouze v ObZ. OZ měl pouze možnost nepřiměřeně vysokou SP uznat za neplatnou, jelikož se přičila dobrým mravům.

Od začátku platnosti NOZ došlo ke změně oproti úpravě OZ a ObZ, která zaznamenala sblížení obchodního a občanského práva, jelikož došlo k umožnění moderačního práva v občanskoprávních vztazích. V ustanovení § 2051 NOZ je uvedeno, že soudy mají právo moderovat SP, ale pouze na návrh dlužníka: *„Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud na návrh dlužníka snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody, vznikne-li na ni později právo, je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty.“*

NOZ tedy umožňuje soudům výši SP snížit, ale pouze v případě, pokud o to požádá dlužná strana smluvního vztahu. Naproti tomu OZ neopravňoval soudy k tomu, aby v případě ujednání nepřiměřeně vysoké SP rozhodly o jejím snížení. V tomto případě, podle ustanovení § 39 OZ, bylo možné pouze namítat její neplatnost, jelikož tato nepřiměřeně vysoká SP byla v rozporu s dobrými mravy.

V obchodně právních vztazích bylo umožněno soudům podle ustanovení § 301 ObZ snížit nepřiměřenou výši SP, ale nebylo možné namítat neplatnost v důsledku rozporu s dobrými mravy. Ustálená judikatura NS ČR uvedla, že: *„Ujednání o smluvní pokutě v obchodně-právních vztazích je možné posuzovat jako neplatný právní úkon pro rozpor s dobrými mravy podle § 39 OZ pouze v případě, že by se dobrým mravům přičily okolnosti, za kterých byla smluvní pokuta sjednána, a to i případně ve spojení se skutečností, že byla sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta.“*³⁷

Závěrem této kapitoly by mohl být fakt, že moderace nepřiměřené výše SP by měla být umožněna pouze v případech, kdy o to požádají smluvní strany, jelikož

³⁷ Rozhodnutí NS ČR ze dne 14. 10. 2009, sp. zn. 31 Cdo 2707/2007

snižování výše SP soudy zasahuje do ujednaného smluvního vztahu a narušuje tak smluvní autonomii. Souhlasím tedy s právní úpravou NOZ, kde možnost soudů snížit výše SP závisí dlužníkovi.

Je důležité si položit otázku, zda tato změna vede k pozitivním či negativním výsledkům. Podle názoru Tintěry spěje tato změna k integraci soudů do smluvních vztahů a tím i napadení autonomie stran a poté může vést k tomu, že se dostaví nerovné postavení stran. Je zřejmé, že tento názor odpovídá aktuálním právním předpisům, avšak nenese s sebou pouze samá negativa. Jestliže je SP ujednání mezi dvěma stranami, které se ústně či písemně domluví, není důvod, proč by na požádání jedné ze stran nemohl soud přistoupit k moderaci.

5 Smluvní pokuta versus úrok z prodlení

Na úvod je potřeba říci, že institut SP i institut úroku z prodlení vykazují jak znaky společné, tak znaky odlišné, proto dochází k jejich častému porovnávání. Znalost rozdílů mezi SP a úrokem z prodlení je důležitá především pro jejich využití. Mezi jeden důležitý společný znak těchto dvou institutů patří, že oba instituty shledávají dlužníka odpovědného za porušení právní povinnosti, ale každý toto porušení hodnotí jinak. Naopak hlavním rozdílem mezi těmito dvěma subjekty je podle ustanovení § 513 NOZ, že SP je samostatný nárok, kdežto úrok z prodlení je pouze příslušenství pohledávky.

Dalším rozdílem výše uvedených institutů je jejich funkce. SP plní tři funkce (preventivní, uhrazovací, sankční) a slouží především k motivaci dlužníka řádně a včas splnit jeho povinnosti. Úrok z prodlení má naopak funkci kompenzační, která slouží k tomu, aby věřitel obdržel újmu, která mu vznikla v důsledku dlužníkovi nemožnosti splnit řádně a včas svoji povinnost. Po tomto vysvětlení se naskytne otázka, zda tato funkce v případě jiných věcí než peněz připadá v úvahu.

Jako příklad si uvedeme situaci, kdy si od známého vypůjčíme kolo a domluvíme se na termínu vrácení v sobotu, jelikož v neděli chce vyjet na výlet. Ovšem jakmile tuto povinnosti splníme až v pondělí, není logické, že by vrácení čistého kola s novými ráfky vyrovnalo újmu, která z toho vznikla, jelikož známý nemohl vyjet v neděli na výlet. Závěr vyplývající z tohoto příkladu je takový, že se nejedná o kompenzaci v rámci úroků z prodlení. Jelikož věci nejsou tak univerzální jako peníze, nelze tudíž vyjádřit, o kolik věřitel přišel v důsledku prodlení.

Tomuto vysvětlení odpovídá ustanovení § 1970 NOZ (dříve § 517 odst. 2 OZ), kdy *„Po dlužníkovi, který je v prodlení se splácením peněžitého dluhu, může věřitel, který řádně splnil své smluvní a zákonné povinnosti, požadovat zaplacení úroku z prodlení, ledaže dlužník není za prodlení odpovědný. Výši úroku z prodlení stanoví vláda nařízením; neujednají-li strany výši úroku z prodlení, považuje se za ujednanou výše takto stanovená.“*

Velkým problémem minulých let však bylo označení penále, které vyjadřovalo procentuální porušení peněžité povinnosti. Jak dřívější právní úprava, tak i NOZ však tohoto pojmu užívají, jak je uvedeno v ustanovení § 2052 NOZ (§ 544 odst. 3 OZ): „*Ustanovení o smluvní pokutě se použijí i na pokutu stanovenou pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem (penále).*“ Je však složité rozpoznat, co měly strany při uzavírání smlouvy pod tímto pojmem na mysli, jelikož v mnoha případech při uzavírání těchto dvou institutů se nezaměřovaly na jejich povahy, nýbrž na to, aby věřitel při neplnění povinností dlužníka získal vyšší částku, než činilo peněžité plnění bez ohledu na to, jak by toho mělo být dosaženo.

5.1 Možnost souběhu smluvní pokuty a úroku z prodlení

I když v zákonné úpravě o souběhu SP a úroku z prodlení nic nenajdeme, je tento fakt možný, jelikož se k němu již několikrát vyjádřila soudní praxe. Jak jsem již zmínila v předchozí části, velkým rozdílem mezi těmito instituty jsou jejich odlišné funkce, avšak i za tohoto předpokladu je možný jejich souběh. Jako příklad můžu uvést situaci, kdy si smluvní strany závazkového vztahu sjednají v případě prodlení smluveného plnění SP. V takovém případě je dlužník povinen v situaci, kdy dojde k prodlení, uhradit věřiteli ujednanou SP a zároveň i úrok vyplývající z prodlení, kterého se dopustil. Z toho vyplývá, že pokud dojde k takové situaci, je porušení téže povinnosti potrestáno dvakrát.

5.2 Relativní soulad smluvní pokuty a úroku z prodlení

Jak jsem již řekla na začátku, oba instituty mají i odlišné znaky, ale mohou nastat situace, kdy se oba tyto subjekty shodují. Pokud dojde mezi smluvními stranami k postoupení pohledávky, podle zákona obě práva týkající se SP a úroku z prodlení přecházejí na „postupníka“ (osoba, které je pohledávka postoupena; nový věřitel), jelikož podle ustanovení § 1880 odst. 1 NOZ na něj přechází veškerá práva spojená s postupovanou pohledávkou. V rozhodnutí NS ČR ze dne 28. 8. 2006, sp. zn. 32 Odo 469/2005 bylo specifikováno toto tvrzení ve vztahu ke SP následovně: „*Pohledávka, která je zajištěna smluvní pokutou, přechází na postupníka včetně práva na smluvní pokutu bez ohledu na to, zda toto právo spojené s pohledávkou bylo v době postoupení pohledávky již splatné či nesplatné, popřípadě se jednalo teprve o budoucí nárok.*“

6 Smluvní pokuta versus náhrada škody

Vztah SP a náhrady škody je velmi blízký. Tento vztah je určen v situacích, kdy dlužník poruší povinnosti sjednané SP a vznikne přitom škoda. Proto se také SP označuje jako „paušalizovaná náhrada škody“. Věřitel bude zajištěn v obou situacích (při vzniku škody, i pokud škoda nevznikne), jelikož dlužník má povinnost uhradit SP i v případě, kdy ke vzniku škody nedojde.

Pokud tedy nastane situace, ve které dlužník poruší povinnosti SP a vznikne přitom škoda, věřitel nemá právo požadovat náhradu škody, jestliže z ujednané SP nevyplývá něco jiného. Ustanovení § 2048 NOZ uvádí, že: *„Ujednají-li strany pro případ porušení smluvené povinnosti smluvní pokutu v určité výši nebo způsob, jak se výše smluvní pokuty určí, může věřitel požadovat smluvní pokutu bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda.“* Podobné tvrzení uvádí i ustanovení § 545 odst. 2 OZ: *„Věřitel není oprávněn požadovat náhradu škody způsobené porušením povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta, jestliže z ujednání účastníků o smluvní pokutě nevyplývá něco jiného. Věřitel je oprávněn domáhat se náhrady škody přesahující smluvní pokutu, jen když to je mezi účastníky dohodnuto.“* Z těchto tvrzení tedy vyplývá, že pokud si smluvní strany nesjednají jinak, nemá věřitel právo vyžadovat po dlužníkovi náhradu vzniklé škody.

Jedním z dalších problémů, které se týkají vztahu SP a náhrady škody je situace, pokud dojde k tomu, že vzniklá škoda bude svojí výší přesahovat částku ujednanou ve SP. V ustanovení § 2048 NOZ i v ustanovení § 545 OZ je uvedeno, že věřitel je oprávněn domáhat se vyšší částky vzniklé škodou jen tehdy, pokud je to ujednáno ve SP.

7 Ujednání o smluvní pokutě v nájemní smlouvě

SP bývá často ujednáním, které je začleňováno do nájemních smluv o nájmu bytu nebo domu. NOZ však ode dne své účinnosti vymezuje zakázaná ujednání ve smlouvách o nájmu bytu nebo domu, kde v ustanovení § 2239 uvádí: „*Nepřihlíží se k ujednání ukládajícímu nájemci povinnost zaplatit pronajímateli smluvní pokutu, ani k ujednání ukládajícímu nájemci povinnost, která je vzhledem k okolnostem zjevně nepřiměřená.*“ Pokud tedy nastane důvod uvedený v nájemní smlouvě o nájmu bytu nebo domu, který by pronajímateli ukládal právo požadovat po nájemci SP, nájemce k tomu není povinný, jelikož k takové SP se již vůbec nepřihlíží.

Po dobu platnosti dřívějších právních předpisů (OZ) bylo možné, aby při uzavření smlouvy mezi pronajímatelem a nájemcem byla sjednaná SP z důvodu neplnění povinností připadajících na nájemce. SP v nájemních smlouvách měla za úkol motivovat nájemce k tomu, aby např. včas platili nájemné, či aby se odhlásili z trvalého pobytu po skončení nájmu. Aby mohla být SP sjednána, musela být vázaná na porušení určité povinnosti nájemce.

Otázkou tedy zůstává, jak se bude posuzovat případ, kdy byla uzavřená nájemní smlouva o nájmu bytu nebo domu ještě za účinnosti OZ, ve které byla sjednána SP mezi smluvními stranami z důvodu neplnění povinností nájemce. Na tuhle situaci připadají podle NOZ dvě přechodná ustanovení. Prvním z nich je ustanovení § 3074 odst. 1 NOZ, které říká: „*Nájem se řídí tímto zákonem ode dne nabytí jeho účinnosti, i když ke vzniku nájmu došlo před tímto dnem; vznik nájmu, jakož i práva a povinnosti vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů. To neplatí pro nájem movité věci ani pro pacht.*“ Na tento případ však může být použito ustanovení § 3073 NOZ, které říká, že „*práva ze zajištění závazku vzniklá přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, byť byla zřízena i jako práva věcná, se posuzují až do svého zániku podle dosavadních právních předpisů. To nebrání ujednání stran, že se tato jejich práva a povinnosti budou řídit tímto zákonem ode dne nabytí jeho účinnosti.*“ Z těchto předchozích ustanovení vyplývá, že nájemní vztahy se budou řídit novou právní úpravou ode dne nabytí její účinnosti.

K závěrečnému shrnutí lze tedy uvést, že pokud vzniklo samotné ujednání o SP před 1. 1. 2014, mělo by se řídit dřívější právní úpravou. Pokud je ovšem SP součástí nájemní smlouvy o nájmu bytu nebo domu uzavřené před 1. 1. 2014, bude se řídit ode dne účinnosti NOZ právě tímto zákonem a nebude přihlíženo k tomu, jestli je v něm SP ujednána. Tenhle závěr je však velmi matoucí, jelikož není rozhodné, zda se samotná SP bude řídit podle NOZ či OZ, jelikož po 1. 1. 2014 nebude ve smlouvě tohle ujednání existovat.

8 Přechodná ustanovení k NOZ

Přechodná ustanovení jsou taková, která upravují vztah mezi novou právní úpravou a dřívější právní úpravou vzhledem k právním vztahům, které podle ní vznikly. V případě přijímání zcela nové právní úpravy určitých právních vztahů, které nebyly do této doby upraveny, slouží přechodná ustanovení k implementaci těchto nově vzniklých ustanovení, která není možno aplikovat ihned od jejich účinnosti.

Základním účelem přechodných ustanovení je odstranit negativní důsledky, které by mohly vzniknout při střetnutí dosavadní (dřívější) a nové právní úpravy. Pokud nastane situace, kdy má nová právní úprava zasáhnout do právních vztahů, které vznikly na základě dosavadní (dřívější) právní úpravy, je nutné, aby tento návrh obsahoval přechodná ustanovení, která budou sloužit k vyřešení důsledků tohoto střetu.

Obsah přechodných ustanovení by měl být postaven na srovnání dosavadní (dřívější) a nové právní úpravy.

Tato přechodná ustanovení jsem si vybrala z toho důvodu, že souvisí se SP a vzhledem k aktuální situaci platnosti NOZ je potřeba se o nich zmínit.

8.1 Přechodná ustanovení všeobecná

Jedná se o ustanovení udávající, podle které právní úpravy (nové či dřívější) bychom se měli v určitých situacích řídit. Jako související je možno uvést ustanovení § 3028 odst. 1 NOZ, které říká, že práva a povinnosti vzniklé ode dne účinnosti NOZ se budou řídit tímto zákonem. Podle ustanovení § 3028 odst. 2 NOZ však platí, že práva a povinnosti, které vznikly před dnem nabytí účinnosti NOZ, se budou řídit podle dřívější právních předpisů. Avšak v ustanovení § 3028 odst. 3 NOZ je uvedeno, že práva a povinnosti vzniklé před nabytím účinnosti NOZ se budou řídit dřívější právní úpravou, ale smluvní strany mají možnost si ujednat i to, že ode dne nabytí právní účinnosti NOZ se jejich práva a povinnosti budou řídit právě tímto zákonem.

Dále je možno uvést ustanovení § 3029 odst. 1 NOZ říkájící, že pokud budou určitá ustanovení tímto zákonem zrušena, vstoupí na jejich místo odpovídající ustanovení nové právní úpravy.

8.2 Přechodná ustanovení – závazková práva

Tato ustanovení je potřeba zmínit, jelikož se týkají závazkových práv, což velmi úzce souvisí s ujednáním SP, jelikož je vždy jedna smluvní strana zavázaná splnit povinnost ve prospěch strany druhé.

V důsledku toho je nutné zmínit ustanovení § 3073 NOZ, které říká, že práva z utvrzení závazku, která vznikla přede dnem nabytí účinnosti NOZ, se budou posuzovat podle dřívější právní úpravy až do svého zániku. Avšak pokud se smluvní strany dohodnou, mohou se jejich práva a povinnosti řídit novou právní úpravou ode dne jejího nabytí.

Další přechodné ustanovení, které je dobré zmínit, avšak nesouvisí tak úzce se SP, je náhrada škody. Z ustanovení § 3079 odst. 1 NOZ vychází, že právo na náhradu škody, která vznikla porušením určité povinnosti stanovené ve smluvním vztahu, vzniklé přede dnem nabytí účinnosti NOZ, se bude řídit podle dřívějších právních předpisů.

8.3 Přechodná ustanovení – lhůty a doby

Tato ustanovení patří mezi poslední, která by měla být zmíněna ve vztahu ke SP, jelikož s ní souvisejí. Jedná se o ustanovení, která udávají, které doby a lhůty by se měly řídit již novou právní úpravou a naopak, které by měly být řešeny podle dřívější právní úpravy.

Z ustanovení § 3036 NOZ vyplývá, že lhůty a doby, které začaly běžet přede dnem nabytí účinnosti NOZ, se budou řídit podle dřívější právní úpravy. Dále z tohoto ustanovení plyne, že lhůty a doby pro uplatnění práv, která se řídí dřívější právní úpravou, se i po nabytí účinnosti NOZ budou řídit podle dřívějších právních předpisů.

Ustanovení § 3037 odst. 1 NOZ upozorňuje na to, jestliže se osoba dozvěděla o porušení svého práva a o tom, kdo je porušil před dnem nabytí účinnosti NOZ, začne lhůta k zániku práva na jeho ochranu běžet ode dne účinnosti NOZ.

8.4 Shrnutí přechodných ustanovení

Bylo by logické, kdyby přechodná ustanovení udávala fakt, že jakmile bude řešen právní problém, který vznikl před účinností NOZ, bude se na něj uplatňovat dřívější právní úprava. Jak vyplývá z předchozí části, není tomu tak. Mohou nastat dvě stejné situace, kdy bude potřeba vyřešit určitý právní problém, který vznikl již před dnem účinnosti NOZ. Prvním řešením tohoto problému bude použití dřívějších právních předpisů, jak je to uvedeno v ustanovení § 3028 odst. 2 NOZ. Stejný problém může však být řešen i jinou cestou, a to již podle nové právní úpravy, avšak pouze za předpokladu, že si to strany právního vztahu ujednaly. Třetí, odlišný problém, by nastal v případě nájemní smlouvy. V případě, jestliže nájemní smlouva byla ujednaná ještě před účinností NOZ, avšak nyní je stále platná, případy s ní související by byly řešeny již podle nových právních předpisů.

Na závěr je proto dobré říci, že v případě nájemní smlouvy je řešení případu uzavřeného před účinností NOZ podle tohoto zákona správné a nemělo by vést k budoucím nesrovnalostem. Ve dvou přecházejících případech bych upřednostnila řešení podle nové právní úpravy, jelikož je hlavní a aktuální.

9 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR

Jelikož nová judikatura k NOZ není k dispozici, budu se v této části zabývat rozsudky NS ČR vzniklými před 1. 1. 2014, které jsou dle mého názoru aplikovatelné i na dnešní právní úpravu vzhledem k její krátké účinnosti. Jedná se tedy o rozsudek NS ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 32 Cdo 3622/2011, ve věci určení výše SP, dále rozsudek NSS ČR ze dne 13. 3. 2009, sp. zn. 5 Afs 48/2008-79, ve věci rozporu SP s dobrými mravy a výše SP a rozsudek NS ČR ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 33 Odo 438/2005, ve věci výše SP a rozporu s dobrými mravy.

Tyto rozsudky jsem si vybrala z toho důvodu, jelikož jsou pro praxi velmi důležité a jsou nejvíce používané. V oblasti týkající se SP se často řeší případy zaměřené na nepřiměřenost SP, soulad výše SP s dobrými mravy či způsob zhodnocení pevně stanovené částky SP oproti částce sjednané ve formě určité sazby za stanovenou časovou jednotku.

9.1 Rozsudek NS ČR ze dne 30. 5. 2007 sp. zn. 33 Odo 438/2005

Právní věta v této věci uvádí, že SP sjednaná ve výši 0,5 % denně z dlužné částky je platné ujednání, zatímco SP sjednaná ve výši 1 % denně je v rozporu s dobrými mravy. Tato výše SP již není v souladu s funkcemi, které má plnit. Jak funkce preventivní, tak i funkce sankční by byla v souladu s dobrými mravy i v případě, kdyby SP byla sjednána i v nižší hodnotě.

9.1.1 Odůvodnění právní věty

Dovolání žalobce ve věcech, kdy byla zamítnuta žaloba, která ukládala povinnost žalovanému zaplatit ve prospěch žalobce částku 10 305 Kč a žaloba, která ukládala povinnost žalovaných zaplatit ve prospěch žalobce společně a nerozdílně částku 164 621 Kč, byla zamítnuta.

Soud prvního stupně vydal v této věci tři rozsudky. Prvním rozsudkem uložil žalovaným povinnost uhradit společně a nerozdílně částku 179 807 Kč. Druhý rozsudek uložil žalovaným povinnost zaplatit částku 12 533 Kč společně a nerozdílně. Třetím

rozsudkem soud prvního stupně uložil žalovaným 166 158 Kč společně a nerozdílně, žalovanému uložil povinnost zaplatit částku 10 305 Kč a zamítl povinnosti žalovaných uhradit částku 10 305 Kč společně a nerozdílně. Poté žalovaný uznal dluh za nájemné, SP a úroky z prodlení částku 83 382,5 Kč.

Soud rozhodl, že ujednání o SP je platné a není v rozporu s dobrými mravy. Uložil tedy povinnost žalovanému zaplatit částku 10 305 Kč, žalovaným společně a nerozdílně částku 164 621 Kč a částku 1 537 Kč za nájemné a úroky z prodlení. Nato odvolací soud dovolil, že ujednání o SP je v rozporu s dobrými mravy a stává se tak neplatným právním úkonem.

Žalobce podal dovolání, ve kterém zpochybnil rozsudek týkající se SP ve výši 1 % denně, který je podle odvolacího soudu v rozporu s dobrými mravy.

NS ČR (dovolací soud) vzhledem k tomu, že v rozsudku odvolacího soudu stálo, že žalovaný má uhradit částku 10 305 Kč, která nepřevyšuje částku 20 000 Kč, dovolání odmítl. Zpochybnil správnost rozsudku odvolacího soudu, ve kterém stojí, že SP ve výši 1 % denně z dlužné částky nájemného je v rozporu s dobrými mravy a stává se tak neplatnou.

Protože nedošlo při posuzování přiměřenosti výše SP odvolacím soudem k odchýlení od konstantní judikatury NS ČR, další dovolací námitky žalobce jsou bezpředmětné.

Jak vyplývá z předchozích důvodů, NS ČR dovolání žalobce proti výroku odvolacího soudu ve věci, kde změnil rozsudek soudu prvního stupně, zamítl.

S rozhodnutím soudu plně souhlasím, jelikož SP sjednaná ve výši 1 % denně z dlužné částky je pro svoji výši opravdu v rozporu s dobrými mravy. Je však potřeba dlužníka motivovat určitou výší SP k tomu, aby včas a řádně uhradil smlouvenou povinnost, a proto SP ve výši 0,5 % denně považuji za přiměřenou. Pro větší jistotu věřitele a motivaci dlužníka je účinné kombinovat různé druhy utvrzovacích závazků, jako jsou SP, ručení či zástavní právo.

9.2 Rozsudek NSS ČR ze dne 13. 3. 2009, sp. zn. 5 Afs 48/2008-79

Právní věta v této věci konstatuje, že při zjišťování toho, jestli je SP v souladu s dobrými mravy, je nutné zohledňovat její funkce. Při posuzování přiměřenosti výše SP je nutno brát v potaz okolnosti úkonu a jeho účel, jinak hodnotit SP sjednanou ve formě určité sazby za stanovenou časovou jednotku a SP sjednanou pevně stanovenou částkou.

9.2.1 Odůvodnění právní věty

Žalovaný je povinen uhradit částku 2 856 Kč jako náhradu nákladů za řízení o kasační stížnosti do 30 dnů. Z důvodu odvolání žalobce na částku 28 640 Kč (nedoplatku daně z převodu nemovitosti) žalovaný z důvodu početního pochybení při stanovení částky snížil na 25 315 Kč. Žalobce poté napadl výše zmíněná rozhodnutí s odkazem na ustanovení § 22 zákona č. 257/1992 Sb.

Žalovaný s rozhodnutím krajského soudu nesouhlasil, napadl proto rozsudek kasační stížností. Uvedl také, že daň byla vyměřena včas podle § 70 daňového řádu. Žalovaný trval na tom, že není možné aplikovat lhůtu podle § 22 zákona o trojdani (daň dědická, darovací a z převodu nemovitosti). Poslední věc, kterou žalovaný zmiňuje je nejednotnost soudů v posuzování doby pro vydání výzvy ručiteli.

Žalobce se vyjádřil ke kasační stížnosti tak, že navrhl její zamítnutí z důvodu rozporu s rozsudkem NS ČR.

NSS za těchto okolností shledal, že kasační stížnost byla podaná včas, oprávněnou osobou, ale shledal ji nedůvodnou. Uvedl, že ustálená judikatura zdejšího soudu nebyla v otázce kasačních námitek jednotná. Tento rozpor se stal hlavním předmětem, o kterém rozhodoval rozšířený senát NSS.

Rozšířený senát NSS tedy vztáhl své závěry týkající se ručení celního i na ručení daňové. Rozhodující senát NSS ČR se tedy řídil názorem, který vyjádřil rozšířený senát NSS ČR.

NSS dále zkoumal, jestli řízení krajského soudu nebylo ovlivněno takovou vadou, ke které by musel přihlížet. NSS v projednávané věci neshledal pochybení jako dostatečné pro zrušení rozsudku.

V závěrečném shrnutí lze tedy konstatovat, že NSS tuto kasační stížnost neshledal důvodnou, a proto ji zamítl. Na náklady řízení má podle NSS nárok žalobce, který byl v řízení o kasační stížnosti úspěšný. Výše náhrady tvoří celkem 2 856 Kč.

Souhlasím s rozhodnutí NSS ČR, jelikož krajský soud měl zrušit rozhodnutí o kasační stížnosti žalovaného pro nezákonnost, nikoliv pro právní vadu, ale i přesto toto rozhodnutí nebylo shledáno dostatečným pro zrušení rozsudku. Z tohoto důvodu NSS kasační stížnost zamítl.

9.3 Rozsudek NS ČR ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 32 Cdo 3622/2011

Shrnutí této věci v právní větě uvádí, že je potřeba v rámci přiměřenosti výše SP hodnotit SP sjednanou ve formě pevně stanovené částky jinak než SP sjednanou použitím určité sazby za stanovenou časovou jednotku. SP ve formě pevně stanovené částky by bylo možné, při ohledu na všechny okolnosti, považovat za nepřiměřenou z důvodu poměru mezi výší SP a hodnoty zajišťované pohledávky. Stejně není možné hodnotit SP, která své výše dosáhla v důsledku dlouhodobého prodlení dlužníka, jelikož v tomto případě je výše SP odvislá od doby, po kterou dlužník neplní své povinnosti (SP je vyšší, čím delší je doba prodlení). Nepřiměřenost SP není možné stanovit z její celkové výše, je-li důsledkem dlouhodobé prodlení dlužníka. Není možné, aby nastal opačný závěr, jelikož by zvýhodňoval dlužníka a zpochybňoval by funkce, které má SP plnit.

9.3.1 Odůvodnění právní věty

Krajský soud v Praze tedy přijal věc k dalšímu řízení a uložil tak žalované uhradit částku 60 535 Kč s 2% úrokem z prodlení p.a. z uvedené částky. Dále uložil povinnost uhradit žalované částku 269 683 Kč s 9,5% úrokem z prodlení z této částky a dále potom od 1. ledna 2008 s úroky z prodlení ve výši reposazby, která je stanovená ČNB a zvýšené o 7 procentních bodů, do zaplacení.

Vzhledem k odvolání žalované Vrchní soud v Praze potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ohledně zaplacení částky 60 535 Kč s příslušenstvím, dále uložil povinnost žalované zaplatit ve prospěch žalobkyně částku 69 683 Kč. Ve zbývající části tuto žalobu zamítl. Odvolací soud uvedl, že dohodnutá cena za dílo čítala 4 % z každého

odsouhlaseného rozpočtu, tj. 60 535 Kč, což znamená, že sjednaná SP tuto částku několikrát převyšuje. Rozhodl, že SP je nepřiměřená a je možné ji moderovat, proto snížil částku SP na 69 683 Kč.

Žalobkyně však napadla dovoláním rozsudek odvolacího soudu v části druhého výroku, že žalobu na částku 200 000 Kč s příslušenstvím odmítl.

Žalovaná (dovolatelka) se však ohradila proti výroku odvolacího soudu, který tvrdí, že výše SP je nepřiměřená. Poukazovala na to, že se výše SP vyšplhala tak vysoko z důvodu dlouhodobého prodlení dlužníka vůči zajištěné pohledávce.

Dovolací soud zhodnotil dovolání jako přípustné a důvodné vzhledem k tomu, že směřuje proti rozsudku, který vydal odvolací soud.

NS ČR vzhledem k těmto okolnostem ve svých rozhodnutích uvedl, že z pohledu přiměřenosti výše SP není možno hodnotit stejným způsobem SP stanovenou pevnou částkou a SP stanovenou formou sazby za určitou časovou jednotku.

Odvolací soud však nemohl postupovat v souladu s konstantní judikaturou NS ČR, jelikož umožnil moderaci výše SP z důvodu několikanásobného převyšování ceny díla.

NS ČR proto při těchto okolnostech napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil a vrátil mu jej k dalšímu řízení.

Právní názor dovolacího soudu je pro odvolací soud závazný a o náhradě nákladů vynaložených na řízení soud rozhodne v řízení následujícím.

Souhlasím s rozhodnutím NS ČR, který dal případ odvolacímu soudu z důvodu jeho rozhodnutí k novému řízení, jelikož odvolací soud umožnil moderaci stanovené výše SP pro její nepřiměřenost. Nevzal však v potaz, že výše SP, i když několikrát přesahovala jistinu, je v této věci přiměřená, jelikož narostla z důvodu dlouhodobého prodlení žalované. Je potřeba hodnotit jinak SP pevně stanovenou částkou a SP ve formě určité sazby za časovou jednotku. V případě, kdyby NS ČR rozhodnutí odvolacího soudu potvrdil, ztratila by v tomto případě SP veškeré své funkce (preventivní, uhrazovací, sankční) a účel, který má plnit.

ZÁVĚR

Struktura této práce byla zaměřena na jednotlivé prvky SP, které často mohou mít vliv na problémy smluvních stran. Na začátku této práce jsem se věnovala obecným zásadám soukromého práva, o kterých si myslím, že úzce souvisejí se SP a jsou nejdůležitější a stěžejní.

Dále jsme se v této práci dostali již k samotnému institutu SP, kde největší změnou od platnosti a účinnosti NOZ je, že SP již není zajištění dluhu nýbrž utvrzení dluhu. Následovala část týkající se hlavních funkcí, obsahových náležitostí či formy SP, která je podle NOZ možná sjednat jak písemně, tak i ústně na rozdíl od dřívější právní úpravy, která ukládala pouze písemnou formu. Dále následovala část zaměřující se na splatnost SP, kdy nastala taková změna oproti dřívější právní úpravě, že věřitel může požadovat po dlužníkovi plnění ihned bez odkladu, kdežto dříve byla splatnost určena následujícím dnem poté, kdy věřitel o plnění požádal.

Poté jsme se dostali k již zásadnějším oblastem popisujících výši SP, její rozpor s dobrými mravy a k moderaci. Jak vyplývá z této práce, pro soudní praxi byla pod dlouhou dobu podle OZ zakázána možnost snižovat nepřiměřenou výši SP, měli pouze možnost označit takovou SP za neplatnou, jelikož se přičila dobrým mravům. Moderovat nepřiměřenou výši SP bylo soudům umožněno je v obchodněprávních vztazích. Nyní, podle NOZ, mají soudy možnost snižovat nepřiměřenou výši SP, ale pouze v případě, pokud o to požádá dlužník. Snižování nepřiměřené výše SP soudy však porušuje jednu z hlavních zásad soukromého práva, a to zásadu autonomie vůle.

Po těchto částech následovaly další prvky práce, kde byl popisován rozdíl mezi institutem SP a náhradou škody, a také SP versus úroky z prodlení. V případě náhrady škody se nová právní úprava s tou dřívější neliší, jelikož obě tvrdí, že má věřitel po dlužníkovi právo požadovat náhradu škody jen tehdy, pokud si tak strany sjednaly. V případě úroků z prodlení můžeme říci, že hlavním a stěžejním rozdílem je fakt, že SP je samostatným nárokem, kdežto úrok z prodlení je pouze příslušenství pohledávky.

Dále následovala část pojednávající o ustanovení SP v nájemní smlouvě podle NOZ. Z této části je patrné, že podle nové právní úpravy SP v nájemní smlouvě

neexistuje a je potřeba pouze vyřešit problém vyjadřující, podle které právní úpravy bude SP, v nájemní smlouvě uzavřené před dnem účinnosti NOZ, řešena. Závěrečným shrnutím je, že SP obsažená v nájemní smlouvě, která byla uzavřena před 1. 1. 2014, bude řešena podle nové právní úpravy.

V následující části bylo potřeba zmínit přechodná ustanovení z důvodu platnosti nové právní úpravy a pro ujasnění toho, podle které právní úpravy mají být právní vztahy vzniklé před platností a účinností NOZ řešeny.

V poslední části této práce byly popsány soudní rozhodnutí zaměřující se na SP, konkrétně rozebíraly soulad výše SP s dobrými mravy a přiměřenost/nepřiměřenost SP. V těchto soudních rozhodnutích je názorně popsáno, jaké problémy mohou nastat při realizaci SP mezi smluvními stranami. Jak jsem zjistila, v určitých případech dochází k tomu, že i samotné soudy mají různé názory na jeden problém.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora:	Lucie Fleischmannová
Instituce:	Moravská vysoká škola Olomouc
Název práce v českém jazyce:	Smluvní pokuta v novém občanském zákoníku
Název práce v anglickém jazyce:	Contractual Penalty in the New Civil Code
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Piechowiczová
Počet stran:	48
Rok obhajoby:	2014
Klíčová slova v českém jazyce:	smluvní pokuta, moderační, úroky z prodlení, výše smluvní pokuty, dobré mravy, nepřiměřenost, utvrzení, náhrada škody
Klíčová slova v anglickém jazyce:	contractual fine, moderation, late payment interest, the amount of contractual fine, good manners, disproportionality, confirmation, damages

SP patří k jednomu z nejvíce využívaných utvrzovacích institutů. Hlavním účelem SP je určitá prevence věřitele před neplněním povinností v jeho prospěch a motivace dlužníka k řádnému a včasnému plnění. V této práci jsou zmapované důležité oblasti týkající se SP a hlavním cílem této práce je poukázat na rozdíly mezi novou úpravou občanského zákoníku a dřívější úpravou občanského a obchodního zákoníku. Závěr této práce obsahuje konkrétní rozsudky soudů, ve kterých je řešen problém výše či nepřiměřenosti SP a poté následuje jejich konečné rozhodnutí.

Contractual fine belongs to one of the most used confirmative institutes. The main purpose of contractual fine is a means of securing rights of a creditor against non-performance of obligations in his favour and a motivation for the debtor to meet his obligations properly and timely. In this work are important areas relating to contractual fines and the main goal of this paper is to highlight the differences between the new provision of the Civil Code and the previous legislation, the Civil and Commercial Code. The conclusion of this work contains a specific court judgments in which the above problem is solved or disproportionality of a contractual fine, followed by their final decision.

Příloha č. 1: Zákonná ustanovení o smluvní pokutě dle NOZ

Oddíl 3

Utvrzení dluhu

Smluvní pokuta

§ 2048

Ujednají-li strany pro případ porušení smluvené povinnosti smluvní pokutu v určité výši nebo způsob, jak se výše smluvní pokuty určí, může věřitel požadovat smluvní pokutu bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda. Smluvní pokuta může být ujednána i v jiném plnění než peněžitém.

§ 2049

Zaplacení smluvní pokuty nezbujuje dlužníka povinností splnit dluh smluvní pokutou utvrzený.

§ 2050

Je-li ujednána smluvní pokuta, nemá věřitel právo na náhradu škody vzniklé z porušení povinností, ke kterému se smluvní pokuta vztahuje.

§ 2051

Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud na návrh dlužníka snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody, vznikne-li na ni později právo, je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty.

§ 2052

Ustanovení o smluvní pokutě se použijí i na pokutu stanovenou pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem (penále).

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

Zákony:

1. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
2. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění
3. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Judikatura:

1. Nález NSS ČR ze dne 29. 1. 2008, Pl. ÚS 72/06.
2. Rozhodnutí NS ČR ze dne 24. 3. 2004, sp. zn. 35 Odo 101/2002.
3. Rozhodnutí NS ČR ze dne 15. 11. 2005, sp. zn. 32 Odo 1022/2004.
4. Rozhodnutí NS ČR ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 33 Odo 1325/2004.
5. Rozhodnutí NS ČR ze dne 28. 8. 2006, sp. zn. 32 Odo 469/2005.
6. Rozhodnutí NS ČR ze dne 23. 4. 2007, sp. zn. 32 Cdo 1045/2007.
7. Rozhodnutí NS ČR ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 32 Odo 612/2005.
8. Rozhodnutí NS ČR ze dne 30. 10. 2007, sp. zn. Cdo 3161/2006.
9. Rozhodnutí NS ČR ze dne 14. 10. 2009, sp. zn. 31 Cdo 2707/2007.
10. Rozsudek NS ČR ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 473/96.
11. Rozsudek NS ČR ze dne 26. 6. 1997 sp. zn. 3 Cdon 69/96.
12. Rozsudek NS ČR ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 32 Odo 119/2003.
13. Rozsudek NS ČR ze dne 16. 12. 2003, sp. zn. 32 Odo 631/2002.
14. Rozsudek NS ČR ze dne 23. 6. 2004, sp. zn. 33 Odo 588/2003.
15. Rozsudek NS ČR ze dne 18. 1. 2005, sp. zn. 32 Odo 400/2004.
16. Rozsudek NS ČR ze dne 28. 4. 2005, č. j. 2 Afs 51/2004-57.
17. Rozsudek NS ČR ze dne 11. 8. 2005, sp. zn. 33 Odo 875/2005.
18. Rozsudek NS ČR ze dne 24. 1. 2007, sp. zn. 33 Odo 403/2005.
19. Rozsudek NS ČR ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 33 Odo 438/2005.
20. Rozsudek NS ČR ze dne 28. 11. 2007, sp. zn. 32 Odo 1085/2006.
21. Rozsudek NS ČR ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1526/2009.
22. Rozsudek NS ČR ze dne 6. 11. 2009, sp.zn. 21 Cdo 4430/2007.
23. Rozsudek NS ČR ze dne 27. 11. 2009, 23 Cdo 4038/2007.
24. Rozsudek NS ČR ze dne 26. 7. 2010, sp. zn. 33 Cdo 489/2009.
25. Usnesení NS ČR ze dne 10. 1. 2001, sp. zn. 25 Cdo 176/99.

26. Usnesení rozšířeného senátu NSS ČR ze dne 23. 10. 2007, č. j. 9 Afs 86/2007-161.
27. Usnesení NS ČR ze dne 22. 10. 2009, sp. zn. 23 Cdo 3147/2009.
28. Usnesení NS ČR ze dne 26. 10. 2010, sp. zn. 20 Cdo 4656/2008.

Knižní publikace:

1. BĚLOHLÁVEK, Alexander J. et al. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 829 s.
2. ELIÁŠ, Karel et al. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 315 s.
3. ELIÁŠ, K., a kol. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 1567.
4. ELIÁŠ, Karel et al. *Osnova občanského zákoníku*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 574 s.
5. HURDÍK, Jan. *Institucionální pilíře soukromého práva v dynamice vývoje společnosti*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2007, 119 s.
6. HURDÍK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 308 s.
7. McKENDRICK, Ewan. *Contract Law*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009, 1053 s.
8. MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2009. 218 s.
9. PATĚK, Daniel. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích*. Vyd. 1. V Praze: C. H. Beck, 2006. ix, 115 s.
10. ŠTENGLOVÁ, Ivana. *Obchodní zákoník: komentář*. 13. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2010. Beckova edice komentované zákony
11. TINTĚRA, Tomáš. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012. 126 s.

Internetové zdroje:

[online]. [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <http://www.kuceralegal.cz/news-12-239>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Zákonná ustanovení o smluvní pokutě dle NOZ.....	45
--	----